

A flaszter vadvirágai

Egy pesti néprajzi gyűjteményről

Tudatosabban élünk. Jobban tudatában vagyunk, mint elődeink voltak, hogy érték az, eimerüléstől, lesüllyedéstől megóvó érték, ami például szállóigeként, gyermekmondókaként, gúnyversikeként jellemezhető korunkat, civilizációnk fokát. Jó tudnunk, fontos tudnunk nekünk magunknak is, mely dalszövegeket fordít visszajukra a csúfondáros népnyelv, mely dallamok bizonyultak oly fülbemáshoznak, hogy új szöveggel új életre keltsék, mely viccek térnek vissza bizonyos korszakokban, mikor sűrűbb s mikor ritkás a vicctermés. Igenis, kultúrtörténeti becse van még a falfirkálmányoknak is: következtetni lehet belőlük ama idők valamely embertípusára, amelyből fennmaradtak (s ezenkívül, ha jópofaságok, még esztétikai örömet is szerezhetnek).

Kortársnak lenni persze mindig nehéz, de szerencsére akadnak, akikben megvan a rálátás képessége a velük egykorú jelenségekre, érzék a távlatához, s tudják, hogy érték lesz még valamikor, amit ők nem voltak restek megőrizni; más is észrevehette volna, de elment mellette; hálával tartozunk a gyűjtőknek.

1

Háy Ágnes rajz- és bábfilmrendező, grafikus, díszlet- és jelmeztervező a *Mozgó Világ* című folyóirat júniusi számában közread egy csomó olyan szöveget, amelyek óvodások, kisiskolások, kamaszok nyelve hegyén termettek, népdalok, slágerek, beat-, rock-, country-stb. zene hatására — ellenhatásaként keletkeztek.

Akad e szövegek közt művelődési kényszer ellen művelten tiltakozó diákhumor-termek, mint például:

*A kis szobába toppanék,
repült felém anyám,
Én félreálltam szóltanul,
s ő útrepült a szobán.*

akad köztük a túladagolt reklám hatására kitörő ellengöz:

*Fabulon a bőre öre.
Ráncos lesz a bőre tőle,*

akad köztük szónoki frázist megőrizve meghaladó, továbbfejlesztve kigúnyoló:

*Budapestünk szép lesz újra.
Minden sarkon áll egy...
hirdetőoszlop.*

Rövid kísérőszövegében Háy Ágnes tudatja velünk, hogy három-négyezer hosszabb-rövidebb lejegyzést tartalmazó tudományosan még nem rendszerezett gyűjteménye van; 1976 táján kezdte összeirogatni magának azokat az emlékeztetőket a gyerekkorból megragadt versikéket, kicsúfolókat, rimes játékokat, kiszámolókat, amelyek jó részére azt mondhatták annak idején a felnőttek, hogy „Ez csúnya! Meg ne halljam még egyszer!” De az, hogy valami *illetlen*, még nem esztétikai ismérv — attól még lehet felszabadítóan szellemes vagy lhangolón primitív. Valamely szöveg malackodása, tragársága nem riaszthatja vissza a néprajz iránt érdeklődőt; bizony sápadt és vértelen lenne az a népi humor, amely bizonyos testrészek és ezek funkciói fejlemletéről — jólnevelten — lemondana. A csak és kizárólag durva s egyértelmű kiszólások, illemhely-versek, faliratok csoportját tehát tudomásul kell vennünk, mint *létező* kategóriát, noha jelen írásunkban — mint napilapba nem valóival — nem foglalozunk ezekkel.

2

Az egyelőre csak ömlesztett, még keletkezésük vélhető időrendjébe sem állított szövegek némelyikében örömmel véljük felfedezhetni az irodalom maradó hatását. Egy Petőfi-torzítmánnyal már szolgáltunk; karinthádák is formáltak a pesti srácok tudatát (kivált a halhatatlan *Sicc*, vagyis Grätzer József gyűjteményének érdeméből). Rejtő Jenő és P. Howard kalózái is továbbélnek... illetőleg egy tőről sarjadnak tovább a közös

táptalajon. Egyik-másik állatversike Devecseri Gábor *Állatkerti útmutató-ját* juttatja eszünkbe; e nonszensz-versek humorforrása is közös. Benedek Tibor „bezony, bezony...”, sőt „példul” szavát (akár felszisszenünk hallatán, akár nem) magáévá tette a pesti népnyelv; egyik kupléja — természetesen alaposan átköltött — töredékét felismerhetjük a szemelvények között.

És ugyanakkor melyek azok a dallamok, melyek látszólag ellenállhatatlan hatással voltak az ifjú nemzedékre? Orrhosszal győz a honi televízió hőskorából, a *Foxi Maxi kalandjai-ból*, az „O, te drága Klementina...”-kezdetű; számos utánpótló szövegéből itt is van mutatónak. Érdekes a *Popeye* nagy népszerűsége. Amióta Mária Félix filmjében feltámadt, nemzedékről nemzedékre öröklődik a „*Jaj, de csúszik ez a banánnhéj*”, ez a maga korában blódi-gyanús, később mint bomlástermek kigúnyolt, de groteszk humorának hála, mindent túlélő táncdal; Háy Ágnes egy újabb, tiszteletlen és időtlen szövegváltozatát jegyezte fel („*Kriptában csörögnek a halottak...*”). Az önreflektáló — önironikus csaszuska-szöveg és a twist-tánczene kereszteződik a „*Beléptem a téeszcsébe, wiszt...*” kezdetű, vidám dalocskában.

A néhai monarchia némely emléke is tovább él — az „*O Susanna...*” egyik szövegvariánsát olvashatjuk a gyűjteményben, s hogy milyen friss változat ez, bizonyítsuk az egyik szakasz ide-másolásával:

*Minden autó autó,
Minden autó autó,
Csak a Trabant, az nem autó.*

*Ó Zsuzsanna, ó Zsuzsanna,
Jaj, de szomjas már
a banda...*

És magyar népdalra sem neveljük hiába az ifjúságot: a „*Zöldre van a zöldre van a szomszéd füle festve...*” picassói ihletése, a „*Katangába kéne menni...*” napi-politikai aktualitása, az „*Az a stramm, az a stramm, Kinék protézise van...*” kamaszos nagypofáskodása s a többi pimasz-kegyes vagy gúnyos-gusztustalan átköltés egyidejűleg azt is jelezni látszik, hogy csak a legeslegismertebb népdalok mentek át az ifjúságnak oly annyira a vérebe, hogy stílparodizálni is tudja (s hogy ezek a stílparódiák nemzedéki kollektív élménnyé lehessenek). Továbbá kézenfekvőnek vélnénk, a közreadottakból következtetve, hogy a „menetdaloztatás” — katonáknál, ahogy most mondják: „a seregben” — nagyobb zene-pedagógiai bevéső erő, mint az iskolai szolfézs... (Bocsánat úgy látszik, a tiszteletlenség ragadós.)

„Aztán, amikor barátainak megmutattam, újabb szövegekkel és variánsokkal bővült a gyűjtemény” — írja jegyzetében Háy Ágnes. Kár, hogy ez a most közreadott anyag, nyilván terjedelmi okok miatt, *variánsokat* nem tartalmaz, így bizonyára sokan fennakadnak majd egy-egy soron, mert másképp él emlékeztetükben (s a gyűjtő közli is címét, telefonszámát, örülne az olvasói kiegészítéseknek). Jegyezzük meg még, bár lehet, ezzel is nyitott kapukat döngöztünk: hogy a szöveg *csak a felé* a most már az öröklet számára megőrzendő mondókáknak, groteszk énekeknek, sőt, dallam nélkül a dal tán a felét sem éri. Az lenne az igazi, ha a gyűjtő le is kottázná zenéjüket, nemcsak azokét, melyek „nótára” mennek, hanem azokét is, melyek „énekősek”, hisz nemcsak a dallamnak van dallama, hanem a hanglejtésnek is.

Itt van például a gyűjteményben a gyerekek

*O álé
Bálibá balája
Akikirisz bámba*

kezdetű halandzsza-dala. Éneklése úgy történik, hogy valaki beordítja az egyes sorokat s a többiek utána-üvöltik.

kozhattunk velük másképpen, mint a *pesti táj*, a fővárosi flaszter sokáig dudvának tekintett, gyomnövényként irtott, olykor, igaz, orrfacsaró szagú, de sokszínű, de lélekűdítő vadvirágaival.

4

A szójátékok, a meghökkenítő, friss rímek, a ritmus- és rímkepletek gazdag változatossága, az alliterációk, a szabad asszociációk, sőt, a logikai bakugrások megnevetető, jókedvre derítő hatása még továbbbi elemzés tárgya lehetne, mindezen azonban nincs mód egy figyelemfelhívó újságikében. Tudjuk: Villontól Morgensternig sokszor lelte már örömet alkotó és olvasó egyaránt a pajzán szókimondásban, a pimasz akasztófahumorban, az illendőségnek fittyet hányásban, tabuk döntögetésében. A naiv művészetekre jellemző üdeség, közvetlenség is árad ebből a városi-néprajzi leletanyagból.

És mert világlajosság, hogy jobban odafigyelnek a jószeműek, a gyűjtő hajlamuk arra, *ami előttünk van*: tudatosabban kell élnünk, értőbb társaként korunknak.

Ember Mária